

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. Г.С.СКОВОРОДИ

**ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ
В СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ, СПЕЦІАЛЬНОЇ
ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Харків 2023

<i>Морохія О. В.</i> Особливості образного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня.....	471
<i>Москаленко Ю. Є.</i> Дидактичні ігри як засіб формування вимовної сторони мовлення у дітей дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням.....	474
<i>Міхальова А.І.</i> Використання засобів ІКТ у роботі учителя-логопеда з дітьми з порушеннями мовлення.....	478
<i>Мішенкова В.В.</i> Соціокультурна реабілітація дітей з особливими потребами.....	481
<i>Нікончук Д.С.</i> Ерготерапія у відновленні здоров'я дітей з особливими освітніми потребами.....	485
<i>Обрізанова А.О.</i> Дидактичні ігри як спосіб формування пізнавальної діяльності у дітей дошкільного віку з затримкою психічного розвитку.....	488
<i>Онуферко Ю.І.</i> Організаційна культура інклюзивного закладу загальної середньої освіти.....	491
<i>Оселедченко М.А.</i> Теоретико-методичні аспекти формування часово-просторових уявлень у дітей з інтелектуальними порушеннями старшого дошкільного віку.....	495
<i>Пасікун А.В.</i> Значення міжособистісних відносин у житті дітей з нормальним розвитком.....	499
<i>Петрушко Ю.В.</i> Використання дидактичної гри у процесі корекції загального недорозвитку мовлення у дітей молодшого дошкільного віку...	501
<i>Пінчук С.І.</i> Ігрові технології як засіб розвитку мовлення дітей з особливими потребами.....	504
<i>Плугатарьова Д.І.</i> Розвиток пізнавальної діяльності дітей молодшого шкільного віку із інтелектуальними порушеннями засобами казкотерапії...	509
<i>Плющакова І.Г.</i> Специфіка взаємодії батьків з дітьми дошкільного віку із порушеннями мовленнєвого розвитку.....	513
<i>Прогляда Д.А.</i> Інформаційні технології як засіб корекції мовлення у дітей молодшого шкільного віку з дизартрією.....	516
<i>Присяник О.П.</i> Особливості використання дидактичних ігор та ігрових вправ у корекції порушень письма в дітей молодшого шкільного віку.....	517
<i>Рішко В.В.</i> Розвиток навичок самообслуговування у старших дошкільників з затримкою психічного розвитку.....	521
<i>Савченко Д.Р., Савченко Т.Р.</i> Підготовка фахівців до роботи в інклюзивному освітньому середовищі.....	525
<i>Семененко-Кожух Ю.В.</i> Дистанційна логопедична діагностика мовлення пацієнтів з афазією.....	530
<i>Семотюк Г.Ю.</i> Теоретико-методичні засади формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами.....	534
<i>Сіліч С.М.</i> Особливості сімейного виховання дітей з порушеннями психофізичного розвитку.....	539
<i>Сільчук М.С.</i> Характеристика ігрових прийомів у роботі з дітьми із	

французький п'ятивірш, схожий на японські вірші. Синквейн допомагає поповнити словниковий запас, знаходити та виділяти у великому обсязі інформації головну думку. Твір синквейну допомагає розвинути мовлення та мислення [5, с. 53].

Твір казок улюблене заняття дошкільнят: «Салат із казок» (змішування різних казок); «Що буде якщо...?» (сюжет ставить вихователь); «Зміна характеру персонажів» (казка на новий лад)... Чітке промовляння чистомовок та скоромовок розвиває звукову культуру мови дітей з особливими потребами. Діти вимовляють чистомовки, змінюючи силу голосу, тобто тихо, голосніше, голосно; і змінюючи інтонацію: здивовано, запитально, налякано. Ігри та вправи на вимову шиплячих звуків можна проводити після розгляду картинок. Наприклад, картинки «Їжаки» дорослий пропонує виконати ряд завдань: чітко вимовити фрази зі звуками «ш» і «ж» («Ша-ша-ша – ми купуємо малюка; шу-шу-шу – дам грибочок малюкові; ши- ши-ши де гуляють малюки?») або «жа-жа-жа - де гриби беруть їжаки?»). Такі вправи допомагають дітям освоїти інтонацію питання та розвивають у них відчуття ритму. Виокремлюючи звук при чіткій вимові слова, фрази, дитина підводиться до розуміння термінів «звук», «слово» [4, с. 256].

Таким чином, розвиток мовлення в ігровій формі діяльності дає великий результат: спостерігається бажання всіх дітей брати участь у процесі, який активізує розумову діяльність, збагачує словниковий запас, розвиває вміння спостерігати, виділяти головне, конкретизувати інформацію, зіставляти предмети, ознаки та явища, систематизувати накопичені знання. Використовуючи ігрові технології у своїй роботі, педагогу вдається у невимушеній обстановці, не перевантажуючи дітей, а граючи з ними, забезпечувати психологічний супровід дітей із особливими потребами.

Література

1. Азарова Л.Є., Франчук Н.Л. Організація ігрової діяльності дошкільників як соціально-педагогічна проблема. Збірка наукових праць Освіта та суспільство. Прешовського університету в Прешові, 2016. С. 9-16.
2. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія. 2-е видання. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2018. 374 с.
3. Логопедичні заняття дошкільників. Розкажіть онуку. 2017. № 5. С. 50–51.
4. Манько Н.В. Діагностика та корекція мовленнєвого розвитку дітей раннього віку : Наук.-метод. посіб. Київ : КНТ, 2008. 256 с.
5. Михальчевська Л. Г. Роль учителя-дефектолога в інклюзивній школі. Вісник освіти. 2014. № 3. С. 53–56.

Плугатарьова Д.І.

здобувач вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта

Науковий керівник: Казачінер О. С.

доктор педагогічних наук, професор

Харківський національний педагогічний університет

імені Г. С. Сковороди

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ ЗАСОБАМИ КАЗКОТЕРАПІЇ

Проблема розвитку пізнавальної діяльності дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями посідає особливе місце в психолого-педагогічних дослідженнях. Молодший шкільний вік – надзвичайно особливий період у житті дитини, адже із приходом до школи відбувається перебудова всієї системи відносин школяра з дійсністю. Інтелектуальне новоутворення в молодшому шкільному віці пов'язане з довільністю та усвідомленістю психічних процесів індивіда, їх внутрішнього опосередкування, що здійснюється через засвоєння системи наукових понять.

Психічний розвиток дітей із порушеннями розумового розвитку, як і дітей з типовим розвитком, відбувається за однаковими закономірностями, проходячи при цьому усі стадії онтогенезу, сензитивні періоди, провідні види діяльності та їх послідовність. Поряд із цим, розвиток дітей із порушеннями розумового розвитку має певні особливості, які визначаються у зміні темпу розвитку, його термінів (зниження обсягу та швидкості сприймання і переробки інформації); якісних та кількісних характеристиках (порушення розумової та фізичної працездатності) [1].

Однією із головних задач у навчанні дітей зазначеної категорії є забезпечення їх якісними освітніми послугами, сприяння успішній адаптації та включення у суспільне життя. Важливу роль у ефективній реалізації цієї мети відіграватиме рівень сформованості у дітей з порушеннями інтелекту пізнавальної сфери, яка забезпечує здатність пристосуватися до змін умов навколишнього середовища, отримати необхідну інформацію для успішної життєдіяльності.

Особливості психіки дітей з порушенням інтелекту досліджували Л.Занков, В.Петрова, Б.Пінський, С.Рубінштейн, І.Соловйов, Ж.Шиф та інші. Серед українських науковців слід назвати таких, як: А.Ільченко, М.Кузнецова, О.Денисенко, В.Ляшко, О.Хохліна, С.Гуменюк, Л.Кирилюк, О.Вержиховська та інших. Усі автори досліджень були однастайні в тому, що для дітей з інтелектуальними порушеннями характерним є недорозвинення пізнавальної діяльності на всіх життєвих етапах.

Для поглиблення та інтенсифікації цих процесів в освітньому середовищі корисним та ефективним є метод казкотерапії. Про дієвість використання даного методу в корекційному навчанні багато говорили та досліджували такі науковці, як О.Василевська, Т.Грабовська, В.Цись, Т. Зінкевич-Євстигнеєва, А.Міллер, В.Мурашевський, О.Рау, О.Казачінер, Н.Майбородюк, О.Музичук, Л.Шик та інші.

Один із найавторитетніших психологів-казкотерапевтів, доктор психологічних наук Т.Зінкевич-Євстигнеєва характеризує казкотерапію як «спосіб передачі знань про духовний шлях душі та соціальну реалізацію людини, як виховну систему, що відповідає духовній природі людини» [5]. Вона довела, що терапія казкою дає високі результати в корекційній роботі з учнями молодшого шкільного віку з когнітивними, емоційними чи

поведінковими проблемами, у комунікативно-рефлексивних процесах, з труднощами в сприйманні власних відчуттів.

Основним напрямком казкотерапії є збереження психічного, духовного та соціального компонентів здоров'я з метою формування Я-концепції особистості, усвідомлення її значущості та почуття гармонії з зовнішнім світом, що позитивно позначається на загальному розвитку дитини [4].

Казки мають великий вплив на корекцію психологічного процесу дітей з інтелектуальними порушеннями: на корекцію мислення (діти засвоюють послідовність сюжету казки, імена головних героїв, елементарне наслідування голосу, проявів тощо), на корекцію уваги (діти концентруються та утримують увагу протягом тривалого часу), на корекцію пам'яті (школяр запам'ятовує імена головних героїв, характеристики) та інше. Цей метод можна використовувати при формуванні основ математичних уявлень, сюжетно-рольових ігор, формуванні культурно-оздоровчих навичок. Уривки з казок ставлять дітей у позитивний емоційний контекст, утримують увагу, часто результати таких занять отримують високі оцінки.

Відсутність соціального досвіду, обмеження діяльності та слабкий сенсорний досвід є характеристиками більшості розумово неповноцінних дітей.

Н.Стадненко [6] наголошує на тому, що учень з інтелектуальними порушеннями вже у молодшому шкільному віці, ознайомлюючись з літературним твором, здатний емпатійно ставитися, співпереживати героям, давати оцінки, відчувати емоції, виражати емоційно-особистісне ставлення, і це, у свою чергу, стимулює і пришвидшує процес розуміння причинно-наслідкових зв'язків сюжетної лінії казки. Коли дитина адекватно сприймає емоційний підтекст (переживання, настрої персонажа), визначає риси характеру героїв (хороший чи поганий), вона вчиться встановлювати причину вчинків діючих осіб твору, прогнозувати їх наслідки та передбачити подальший розвиток подій.

Завдяки казкам дитина пізнає навколишній світ, а розуміння сюжету оповідання вчить її бачити себе у вчинках і думках героїв казки. При цьому у дитини формуються певні уявлення про різні типи стосунків і характер людини. За допомогою казок діти вчаться помічати власні помилки у поведінці, спілкуванні та діяльності та отримують приклад для їх зміни. Тому, працюючи з казками, можна певним чином вплинути на інтелектуальний, поведінковий та мовний розвиток дитини, що позитивно позначиться на її інтелектуальному та особистісному розвитку [3].

Через порушення інтелектуальної сфери, молодші школярі не вміють самостійно засвоювати лексико-семантичну структуру казки: встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, адекватно оцінювати події, описувати характерні дії, мотивацію персонажів, передбачати їх наслідки і т.д. Тож обхідним шляхом може бути розвиток емоційно-змістовного сприйняття казкового твору на основі його образності, виразності та спеціально підібраної наочності. Цінність казок для лікування молодших школярів з інтелектуальними порушеннями полягає в тому, що вони закладають основу моральних цінностей, а усвідомлення добра і зла формує поведінкові мотиви, які відповідають

моральним вимогам суспільства. Крім того, казкові образи можуть викликати яскраві емоції та пов'язані з ними незабутні почуття. Найважливішим є зміст казки, адже лише свідомий вплив на свідомість дитини можливий для лікувального ефекту.

Загалом, казкотерапію можна визначити як діяльність, у якій поведінка у вигаданих ситуаціях тісно пов'язана з реальним спілкуванням, що стимулює до самостійності, творчої активності та здійснює врегулювання емоційного стану дитини. Таким чином, використання форм казки активізує розвиток творчих здібностей, покращує взаємодію особистості з навколишнім середовищем.

Тому в процесі навчання учнів з вадами інтелектуального розвитку необхідне використання дидактичних матеріалів казки. При цьому важливо також створити відповідні психолого-педагогічні умови для засвоєння змісту казки, формування активних пізнавальних орієнтирів, застосування «казкового досвіду» в життєвих ситуаціях [2]. Дитина з вадами розумового розвитку вже в молодшому шкільному віці, сприймаючи оповідання чи казку, може співпереживати героям, переживати, давати оцінки, висловлювати емоції та особисте ставлення, що допомагає зрозуміти процес детермінізму зв'язку сюжету.

Привабливість казок для розвитку особистості та виховання дітей з психосоматичними вадами розвитку полягає в їх недидактичності, відсутності явного антропоморфізму, концентрації життєвого досвіду та традицій, психологічній безпеці, закритості.

Діти молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями не в змозі самостійно засвоювати особливості у структурах казки: давати адекватну оцінку подіям, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, характеризувати мотиви вчинків персонажу тощо. Тому варто розвивати та формувати емоційно-осмислене сприйняття казок опором на їх виразність, образність та спеціально підібрану наочність.

Література

1. Бугера Ю.Ю. Формування уваги у молодших школярів із порушеннями розумового розвитку в процесі навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 Нац. акад. пед. наук України, Ін-т спец. педагогіки. Київ, 2017. 20 с.
2. Бурчик О.В. Групова казкотерапія в особистісно-орієнтованому вихованні дітей. *Вісник Житомирського державного університету імені І.Франка*. Житомир, 2005. №25. С. 203-205.
3. Василевська О. І. Психічне здоров'я особистості та його підтримка засобами казкотерапії. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2017. Вип. 1 (2). С. 29–34.
4. Вознесенська О., Мова Л. Арт-терапія в роботі практичного психолога: використання арт-технологій в освіті. *Шкільний світ*. 2007. 120 с.
5. Замелюк М.І. Казкотерапія як інноваційна здоров'я збережувальна технологія у просторі сучасного дошкільного закладу. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія «Педагогічні науки»*. Луцьк, 2017. № 2/35. С. 14–19.
6. Казачінер О.С., Бойчук Ю.Д. Використання англійських народних та авторських казок у практиці казкотерапії. *Interaction of society and science: prospects and problems. Abstracts of XXII International Scientific and Practical Conference*. London, England. April 20 – 23, 2021. С. 364-367.

7. Майбородюк Н. Д. Казкотерапія у розвитку ціннісно-сміслової свідомості учнів початкової школи. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2010. Вип. 28. С. 136–141.
8. Музичук О. О. Казка як засіб розвитку особистісних цінностей молодших школярів. *Проблеми сучасної психології*. 2012. №17. С. 317-326.
9. Стадненко Н.М. Нариси з олігофренопсихології. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, інформаційно-видавничий відділ, 2002. 200 с.
10. Цись В. Особливості використання казко терапії на уроках у початковій школі. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2013. № 46. С. 172-177.

Плющак І. Г.

здобувачка вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта

Науковий керівник: Ткаченко Л. П.

доктор педагогічних наук, професор

Харківський національний педагогічний університет

імені Г. С. Сковороди

СПЕЦИФІКА ВЗАЄМОДІЇ БАТЬКІВ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ

Сьогодні спостерігається стала тенденція до збільшення кількості дітей зі складними порушеннями мовленнєвого розвитку. Діти з мовленнєвими порушеннями потребують комплексного корекційного впливу якомога раніше, а дошкільний вік найбільш сприятливий для корекції та розвитку мовлення у дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку (ПМР) [1]. Під порушеннями мовленнєвого розвитку в дітей із нормальним слухом і первинно збереженим інтелектом слід розуміти таку форму мовленнєвої аномалії, коли порушено формування всіх компонентів мовленнєвої системи, які стосуються як вимовної і звукової, так і смислової сторони мовлення (Т. Бондар, Л. Будяк, Л. Гречко, І. Демченко, А. Колупаєва, О. Нагорна, Л. Черніченко та інші). Тому виникає необхідність у тісній взаємодії сім'ї та команди фахівців задля скорегованої, цілеспрямованої роботи з подолання та усунення мовленнєвих порушень.

У психолого-педагогічній класифікації загального недорозвинення мови виділяють чотири рівні мовленнєвого розвитку дітей: перший характеризується відсутністю загальноповного мовлення; другий – наявними початковими елементами загальноповного мовлення (бідний словниковий запас, множинні аграматизми); третій – пов'язаний з недорозвиненням звукової та смислової сторін фразового мовлення; четвертий – з незначними порушеннями всіх компонентів мовлення [5]. Мовні порушення у дітей також впливають на індивідуально-особистісні особливості, тому за відсутності корекційної роботи у них проявляється сором'язливість, боязкість, підвищена чутливість, низька контактність, пасивність. Психолого-педагогічна характеристика дітей дошкільного віку з ПМР свідчить про недорозвинення всіх компонентів мовлення, а також порушення психічних процесів, комунікативної, пізнавальної та особистісної сфер, що призводить надалі до проблем взаємовідносин з оточуючими та порушення освоєння загальноосвітніх програм. Такі обставини вимагають консолідованої взаємодії усіх зацікавлених